

μέσα σ' ένα προκαθορισμένο πλαίσιο. Τα άτομα μπορούν να εμφανιστούν ότι είναι τριαντα. Αλλά δεν μπορούμε να διαλογιστούμε εδώ μια ελεύθερη και ολική ανάπτυξη ούτε του ατόμου ούτε της κοινωνίας, απ' τη στιγμή που μια τέτοια ανάπτυξη θα έρθει σε αντίφαση με την πρωταρχική σχέση.

★ Ανάμεσα στους Αρχαίους δε βρίσκουμε ποτε μια έρευνα που να επιτρέπει να μάθουμε ποια μορφή έγγειας ιδιοκτησίας είναι η πιο παραγωγική, αυτή δηλ. που δημιουργεί το μέγιστο πλούτο. Ο πλούτος δεν εμφανίζεται σαν ο σκοπός της παραγωγής, μολονότι ο Κάτων ξέρει πολύ καλά να ερευνα ποιος τρόπος καλλιέργειας των αγρών αποφέρει περισσότερο, ή ο Βρούτος ξέρει να δανείζει το χρήμα-του με το πιο ευνοϊκό επιτόκιο. Αυτό που ερευνάνε πάντοτε, είναι ποιο είδος ιδιοκτησίας δημιουργεί τον βέλτιστο πολίτη. Ο πλούτος δεν εμφανίζεται σα σκοπός καθ' εαυτον παρα μονάχα ανάμεσα σε λίγους εμπορευόμενους λαούς — που μονοπωλούν το διαμετακομιστικό εμπόριο — και που ζουν στα διαμετακομιστικά περάσματα του αρχαίου κόσμου, όπως οι Εβραίοι μέσα στη μεσαιωνική κοινωνία. Άρα ο πλούτος είναι απο τη μια μεριά ένα πράγμα υλοποιημένο μέσα σε πράγματα, μέσα σε υλικά προϊόντα που ο άνθρωπος τα αντιμετωπίζει σαν υποκείμενο· απο την άλλη μεριά, όντας αξία, ο πλούτος είναι ένα απλο δικαίωμα διαφεντέματος απάνω στην εργασία των άλλων, όχι με σκοπο την κυριάρχησή-τους, αλλά με σκοπο την ατομική απόλαυση κλπ. Με όλες αυτές τις μορφές-του, εμφανίζεται σαν υλική παρουσία, είτε σαν πράγμα, είτε σα σχέση ενδιαμεσωμένη απο πράγματα που βρίσκονται έξω απο το άτομο ή που συμπτωματικά βρίσκονται δίπλα-του.

Αρχαίοι
εμπορικοί
λαοί

Το άτομο
στην
Αρχαία
κοινωνία

Έτσι, η αρχαία άποψη σύμφωνα με την οποία ο άνθρωπος εμφανίζεται πάντοτε σα σκοπός της

παραγωγής (όποια κι αν είναι η στενότητα των εθνικών, θρησκευτικών ή πολιτικών προσδιορισμών-του), μοιάζει πολύ πιο εξυψωμένη απ' ό,τι στο σύγχρονο κόσμο, όπου η παραγωγή εμφανίζεται σαν ο σκοπός του ανθρώπου και ο πλούτος σαν ο σκοπός της παραγωγής. Αλλά στην πραγματικότητα, όταν η περιορισμένη αστική μορφή θα έχει εξαφανιστεί, τί θα είναι ο πλούτος, αν όχι η οικουμενικότητα των αναγκών, των ικανοτήτων, των απολαύσεων, των παραγωγικών δυνάμεων του ατόμου, οικουμενικότητα δημιουργημένη μέσα στην παγκόσμια ανταλλαγή; Αν όχι η πλήρης ανάπτυξη της κυριάρχησης του ανθρώπου πάνω στις δυνάμεις της φύσης, τόσο σ' αυτές που λέμε «φύση» όσο και σ' αυτές της ίδιας της δικής-του φύσης; Αν όχι η απόλυτη κινητοποίηση των δημιουργικών του δεξιοτήτων, χωρίς καμια άλλη προϋπόθεση εκτός από την παρελθούσα ιστορική ανάπτυξη η οποία καθιστά την ολότητα αυτής της ανάπτυξης — δηλ. την ανάπτυξη όλων των ανθρώπινων δυνάμεων σαν τέτοιων, χωρίς αυτές να μετριοούνται με καμια προκαθορισμένη μεζούρα — έναν αυτοσκοπό; [Αν όχι μια κατάσταση πραγμάτων] όπου ο άνθρωπος δεν αναπαράγεται σύμφωνα με καμια προδιατεταγμένη μορφή, αλλά παράγει την ολότητά-του; Όπου δεν επιδιώκει να παραμείνει ένα ον αμετακίνητα μαντρωμένο, αλλά είναι ενταγμένο μέσα στην απόλυτη κίνηση του γίνεσθαι; Μέσα στην αστική οικονομία — και στην περίοδο της παραγωγής προς την οποία αυτή αντιστοιχεί — αυτή η ολόπλευρη ενεργοποίηση της ανθρώπινης εσωτερικότητας εμφανίζεται σαν ολόπλευρο άδειασμα, αυτή η οικουμενική εξαντικειμενικοποίηση σαν ολοκληρωτική αποξένωση, και το γκρέμισμα όλων των καθορισμένων και μονοκατεύθυντων σκοπών σαν η θυσία του αυτοσκοπού κάτω από έναν σκο-

πό ολότελα εξωτερικό. Γι' αυτό ακριβώς από τη μια μεριά ο αφελής αρχαίος κόσμος εμφανίζεται να είναι ανώτερος. Κι από την άλλη μεριά είναι στ' αλήθεια τέτοιος σ' όλα τα πεδία όπου αναζητάμε κλειστά σχήματα και καλοστημένα περιγράμματα. Ο αρχαίος κόσμος παρέχει ικανοποίηση αν κρατηθούμε σε μια περιορισμένη θέαση· αντίθετα ο σύγχρονος κόσμος μας αφήνει ανικανοποίητους, ή, ακόμη κι όταν εμφανίζεται ο ίδιος ικανοποιημένος, είναι ευτελής.

Καταγωγή
της
ιδιοκτησίας

★ Αυτό που ο κ. Προυντον ονομάζει *εξω-οικονομική καταγωγή της ιδιοκτησίας* — και με το οποίο εννοεί ακριβώς την έγγεια ιδιοκτησία — είναι η *προαστική* σχέση του ατόμου προς τις αντικειμενικές συνθήκες της εργασίας, και πρώτ' απ' όλα προς τις *φυσικές* αντικειμενικές συνθήκες της εργασίας. Διότι, αφού το εργαζόμενο υποκείμενο είναι ένα φυσικό άτομο, μια φυσική ύπαρξη, η πρώτη αντικειμενική συνθήκη της εργασίας-του εμφανίζεται σα φύση, σα γη, σαν ένα ανόργανο σώμα. Ο ίδιος [ο άνθρωπος] δεν είναι μονάχα το οργανικό σώμα, αλλά επίσης αυτή η ανόργανη φύση σαν υποκείμενο⁷. Αυτή η συνθήκη δεν είναι προϊόν του ατόμου, αλλά κάτι που το βρίσκει έτοιμο· σα φυσική ύπαρξη του είναι δοσμένη έξω απ' αυτόν. — Πριν προχωρήσουμε σ' αυτή την ανάλυση, ας πούμε και τούτο: ο καϋμένος ο Προυντον, όχι μονάχα θα μπορούσε, αλλά επίσης και θα όφειλε, να κατηγορήσει σαν *εξω-οικονομική καταγωγή το κεφάλαιο και τη μισθωτή εργασία* — σαν μορφές ιδιοκτησίας. Διότι, για να βρει ο εργάτης τις αντικειμενικές συνθήκες της εργασίας που είναι δοσμένες σαν κάτι αποχωρισμένο απ' αυτόν, σαν *κεφάλαιο*, και για να βρει ο κεφαλαιοκράτης τον εργάτη στερημένο από κάθε ιδιοκτησία, με τη μορφή του αφηρημένου [όχι συγκε-